

BK BIRLA CENTRE FOR EDUCATION

SARALA BIRLA GROUP OF SCHOOLS
SENIOR SECONDARY CO-ED DAY CUM BOYS' RESIDENTIAL SCHOOL
ANNUAL EXAMINATION (2024-25)
SANSKRIT (119)

Class : IX
Date : 18.02.2025
Admission No.:

Duration : 3 Hrs
Max. Marks : 80
Roll No.:

सामान्यनिर्देशाः

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 9 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।
4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्व प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् -

'क' भागः अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
'ख' भागः : रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
'ग' भागः : अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
'घ' भागः : पठितावबोधनम्	30 अङ्काः

खण्ड 'क' भागः

अपठितावबोधनम् 10 अङ्काः

प्रश्न 01 गद्यांशान् ध्यानेन पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत । (गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

Read the paragraph carefully and answer the questions.)

मम प्रियं पुस्तकं रामायणम् अस्ति। अस्मिन् ग्रन्थे मर्यादापुरुषोत्तमस्य श्रीरामस्य जीवनवृत्तं वर्तते। अस्य लेखकः महर्षिः वाल्मीकिः आसीत्। सः आदिकविः आसीत् अतः तस्य रचनां 'आदिकाव्यम्' इति कृत्वा विद्वांसः स्मरन्ति। एतत् काव्यम् अनुष्टुप् छन्दसि निबद्धम् । अत्र श्लोकानां संख्या चतुर्विंशतिसहस्रं वर्तते, तेन रामायणं 'चतुर्विंशति-साहस्री संहिता' इति नाम्ना अपि विद्वद्भिः स्मर्यते। इदं कविना नारदमुनेः प्रेरणया ब्रह्मणः वचनेन च रचितम् ।

(अ) एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1X2=2

- (i) रामायणे कस्य महापुरुषस्य जीवनवृत्तं वर्तते ?
- (ii) रामायणं केन नाम्ना अपि विद्वद्भिः स्मर्यते ?
- (iii) इदं कविना कस्य प्रेरणया रचितम् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2X2=4

- (i) विद्वांसः रामायणम् 'आदिकाव्यम्' इति कृत्वा किमर्थं स्मरन्ति ?
- (ii) कविना रामायणम् कस्य प्रेरणया कस्य च वचनेन रचितम् ?
- (iii) रामायणे श्लोकानां संख्या कति वर्तते ?

(स) भाषिककार्यम्। (भाषा संबंधी कार्य।) (केवलं प्रश्नत्रयम्)

1X3=3

- (i) 'रचितम्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) रामायणम्

(ग) श्रीरामः

- (ii) 'विद्वांसः' अस्य कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?

(क) अस्ति

(ग) मन्यन्ते

(ख) विद्वांसः

(घ) कविना

(ख) वर्तन्ते

(घ) स्मरन्ति

(iii) 'महर्षिः' इति पदस्य अनुच्छेदे विशेष्यः कः?

(क) वाल्मीकिः

(ग) कविना

(iv) 'मूर्खाः' इति पदस्य कः विपर्ययः अनुच्छेदे प्रयुक्तः?

(क) पुस्तकम्

(ख) कविः

(ख) लेखकः

(घ) प्रियम्

(ग) रामायणम्

(घ) विद्वांसः

(द) अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत ।

1X1=1

(इस गद्यांश के लिए उचित शीर्षक विकल्पों से चुनकर लिखिए। (Write an appropriate title)

खण्ड ख

रचनात्मक कार्य (15 अंकात्मकः)

प्रश्न 02 भवान् देवव्रत शर्मा स्वगृहस्य समीपं जलसंरक्षणं कर्तुम् इच्छति। एतदर्थं भवान् नगरनिगमस्य आयुक्तं सहायताये पत्र लिखति। मञ्जूषायाः समुचितानि पदानि चित्वा स्वपत्रं पूरयतु भवान् 1/2X10=5
आप देवव्रत शर्मा हैं, आप अपने घर के पास जल संरक्षण करना चाहते हैं। इसके लिए आप नगर निगम आयुक्त को सहायता के लिए लिखे पत्र को मञ्जूषा से उचित शब्द को चुनकर पूर्ण कीजिए और अपनी उत्तरपुस्तिका में पुनः लिखें

You, Devvrat Sharma, want to conserve water near your house. For this you write to the Commissioner of the Municipal Corporation for assistance writes. Choose the appropriate steps from the box and fill in your sheet

(i) -----

पञ्जाब-प्रान्तम्

दिनाङ्कः -----

सेवायाम्,

श्रीमन् आयुक्तमहोदयः

(ii) -----

मोहालीनगरम्

विषयः जलसंरक्षणं शासनस्य सहायता-याचनम् महोदय,

अहं (iii) ----- सप्तमे खण्डे (सेक्टर) निवसामि। इदानीम् अस्य क्षेत्रस्य जनाः (iv) ----- अनुभवं कुर्वन्ति। भविष्ये अस्याः समस्यायाः (v) ----- कर्तुम् अहं स्वगृहे जलस्य (vi) ----- कर्तुम् इच्छामि अतः शासनस्य (vii) ----- इच्छामि।

भवान् नगरनिगमात् साधनरूपे तकनीकरूपे च यां सहायतां कर्तुम् (viii) ----- अस्ति, कृपया शीघ्रमेव लिखतु।

अहं भवताम् (ix) ----- भविष्यामि।

भवतां पचोत्तरं प्रतीक्ष्यमाणः ।

भवदीयः

(x) -----

गृहसंख्या 16, खण्डः-7

मोहालीनगरम्

मञ्जूषा

आभारी, संरक्षणम्, मोहालीनगरम्, समर्थः, देवव्रतः, अत्र, सहायताम्, नगरनिगमः, समाधानम्, जलाभावस्य

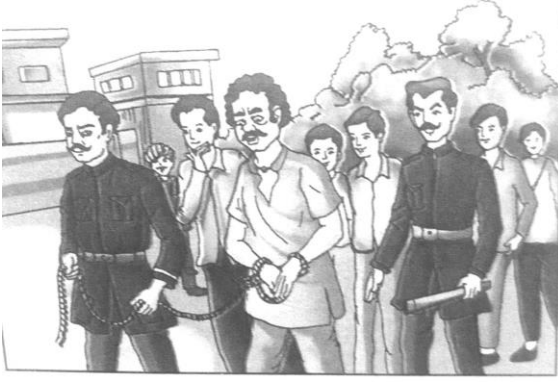
प्रश्न 03 मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'मम दिनचर्या' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृते एकं अनुच्छेदं लिखत- 1X5=5
मञ्जूषा में दिए गए शब्दों का प्रयोग करते हुए 'मेरी दिनचर्या' विषय पर संस्कृत में एक अनुच्छेद लिखें:

Using the words given in the box, write a paragraph in Sanskrit on the topic 'My daily routine':

मञ्जूषा	
भजामि, स्वपिमि, प्रातःकाले, पाठान्, ईश्वरं, भोजनं करोमि, उद्याने, विद्यालयात्, क्रीडामि, सप्तवादनं, रात्रौ, पठामि	1. ----- 2. ----- 3. ----- 4. ----- 5. -----

अथवा

प्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितस्य चित्रस्य वर्णनं संस्कृते पञ्चसु वाक्येषु कुरुत-
दिए गए शब्दों का प्रयोग करते हुए, नीचे दिए गए चित्र का संस्कृत में पाँच वाक्यों में वर्णन करें:
Using the words given, describe the picture below in five sentences in Sanskrit:

मञ्जूषा

बन्दी, आरक्षकः, धन्धेनन, भवनानि, जनसम्मर्दः, वृक्षाः,
नयति, दर्शकाः, प्रमुदिताः, अनुसरन्ति

1. ----- |
2. ----- |
3. ----- |
4. ----- |
5. ----- |

प्रश्न 04 अधः एका कथा लिखिता अस्ति। तस्यां कानिचित् पदानि रिक्तानि सन्ति। मञ्जूषायां दत्तानि पदानि सहायतायै।
तानि पूरयित्वा कथां पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखत। ½X10 =5
(नीचे एक प्रेरक संस्मरण लिखा है। उसमें कुछ पद रिक्त हैं। उन्हें पूर्ण करके संस्मरण को पुनः उत्तर-पुस्तिका में
लिखिए। सहायता के लिए मञ्जूषा में पद दिए गए हैं।

An inspiring memory is given below. Some blanks are there. Complete those blanks and re-write the memory in answer sheet. Words are given in the box for help.)

यदा श्रीरामः लक्ष्मणश्च देवी सीताम् (i) ----- अन्विष्यन् हनुमन्तं मिलित्वा (ii) ----- अगच्छताम्।
तदा वानरराजः सुग्रीवः तौ कानिचिद् आभूषणानि अदर्शयत्। तानि च आभूषणानि सीतायाः एव सन्ति इति
अवलोकयितुं तौ प्रार्थयत्। तदा श्रीरामः (iii) ----- तानि आभूषणानि अपश्यत्। ततः सः (iv) ----- भूत्वा
प्रियम् अनुजं लक्ष्मणमपि (v) ----- अयच्छत्। तत्पश्चात् भ्राता लक्ष्मणः ज्येष्ठभ्रातरं (vi) ----- अवदत् -
"ज्येष्ठभ्रातः। अहं (vii) ----- मस्तकशृंगार, कङ्कणं, कटिबन्धनं (viii) ----- न जानामि परम् नित्यं (ix) —
----- करणात् इदं (x) ----- अवश्यमेव जानामि यत् इदं खलु मम भ्रातृजायायाः एव सन्ति।

मञ्जूषा

भावविभोरः, नूपुरम्, श्रीरामम्, प्रतिवनम्, ऋष्यमूकपर्वतम्, चरणवन्दना, अश्रुपूर्णनेत्राभ्यां मङ्गलसूत्रञ्च,
भ्रातृजायायाः, अवलोकनार्थम्

अथवा

निम्नलिखितम् संवादं मञ्जूषाप्रदत्तपङ्क्तिसहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत।

(निम्नलिखित संवाद को मञ्जूषा में दिए गए पंक्तियों की सहायता से पूरा करके पुनः लिखिए।

Complete the following dialogue with the help of sentences given in the box and re-write the same.)

एकः छात्रः स्वामी विवेकानन्द विषये स्वशिक्षकेण सह संवादं करोति। तं मञ्जूषायाः सहायतया पूरयतु भवान् -

शिक्षकः - भोः छात्राः! वदन्तु भवन्तः अस्माकं देशस्य राष्ट्रसन्तः कः?

विनीतः - (i) ----- |

शिक्षकः - उत्तमं पुत्र ! तस्य बाल्यावस्थायाः किं नाम आसीत् ?

विनमः - मान्यवर ! (ii) ----- |

शिक्षकः - अतीव सुन्दरम्। तस्य आध्यात्मिकः गुरुः कः आसीत् ?

विद्याभूषणः - गुरुवर ! (iii) ----- |

शिक्षकः - सः कुत्र गत्वा भारतीयवेदान्तस्य प्रचारम् अकरोत् ?

मेधार्थी - (iv) ----- |

शिक्षकः - स्वामिविवेकानन्दः कस्याः संस्थायाः स्थापनाम् अकरोत् ?

आरुणिः - गुरुदेव ! (v) ----- |

मञ्जूषा

- स्वामिविवेकानन्दः रामकृष्णमिशन इति संस्थायाः स्थापनाम् अकरोत् ।
- महोदय ! अस्माकं देशस्य राष्ट्रसन्तः स्वामी विवेकानन्दः अस्ति ।
- सः अमेरिकादेशस्य शिकागो नगरं गत्वा भारतीयवेदान्तस्य प्रचारम् अकरोत् ।
- तस्य बाल्यावस्थायाः नाम श्री नरेन्द्र दत्तः आसीत् ।
- तस्य आध्यात्मिकः गुरुः सन्तशिरोमणिः श्रीरामकृष्णः परमहंसः आसीत् ।

खण्ड ग

अनुप्रयुक्त व्याकरणम् (28 अंकात्मकः)

प्रश्न 05 स्थूलपदेषु सन्धिच्छेदम् अथवा सन्धिं कृत्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत- (प्रश्न त्रयम्)

1X3=3

(स्थूल पदों में सन्धि अथवा सन्धिच्छेद करके उत्तर पुस्तिका में लिखिए।

Separate or join bold words and answer in the answer sheet.)

- (i) एषः (गै+ अकः) ----- कदा गास्यति ?
- (ii) (यदि + अपि) ----- सा बालिका तथापि तस्याः उत्साहः अतुल्यः ।
- (iii) सा बालिका नृत्यकलायां (पारङ्गतः) ----- + ----- अस्ति ।
- (iv) कामात् (क्रोधः + अभिजायते) ----- ।

प्रश्न 06 स्थूलपदेषु समासम् अथवा विग्रहं विकल्पेभ्यः चित्वा उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत - (प्रश्न त्रयम्)

1X3=3

(स्थूल पदों में समास अथवा समास विग्रह विकल्पों से चुनकर उत्तरपुस्तिका में लिखिए।

Join or disjoin compounds in the bold words choose the appropriate answer from the options given below and write in the answer sheet.)

- (i) षडेते पाठकगुणाः सन्ति ।
- (क) पाठकस्य गुणाः (ख) पाठके गुणाः
- (ग) पाठकात् गुणाः (घ) पाठं करोति यः सः
- (ii) माता पुत्रस्य मुखकमलं दृष्ट्वा मोदते ।
- (क) मुखं कमलम् एव (ख) मुखं कमलम्
- (ग) कमलम् मुखम् इव (घ) मुखं कमलम् इव
- (iii) तस्य पितरौ पूजनीयौ स्तः ।
- (क) माता च माता च (ग) माता च पिता च
- (ख) पिता च पिता च (घ) मातृ च पितृ च
- (iv) सर्वे छात्राः प्रातः विद्यालयं गच्छेयुः ।
- (क) विद्यायाः आलयम् (ख) विद्यायायाम् आलयम्
- (ग) विद्यस्य आलयम् (घ) विद्यायै आलयम्

प्रश्न 07 स्थूलपदानाम् 'प्रकृतिप्रत्ययः' पृथक् संयोगाय शुद्धं उत्तरं चित्वा उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत।(प्रश्न चतुष्टयम्) 1X4=4

(स्थूल पदों के प्रकृति-प्रत्यय अलग अथवा संयुक्त करके विकल्पों से शुद्ध उत्तर को चुनकर उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।)

(Separate or join suffixes in the bold words and write answer appropriate from the options given below in the answer sheet.)

- (i) गङ्गानदी भारतवासिभिः पूजनीया ।
- (क) पूज + अनीयर् (ख) पूजन् + अनीयर्
- (ग) पूज् + अनीयर् (घ) पूजा + अनीयर्
- (ii) मह्यं शुद्धं जलम् आनेतव्यम् ।
- (क) आ + ने + तव्यत् (ख) आ + नी + तव्यत्
- (ग) आने + तव्यम् (घ) आ + नी + तव्यः
- (iii) गम् + शतृ बालिका गायति ।
- (क) गच्छन्तम् (ख) गच्छन्ती
- (ग) गच्छत् (घ) गच्छन्

- (iv) गुरुं सेव् + शानच् छात्रः प्रसन्नः भवति ।
 (क) सेवानः (ख) सेवमानम्
 (ग) सेवमाना (घ) सेवमानः
- (v) भगवान् बोधिसत्त्वः अपूर्वः धैर्य + मतुप् अपि आसीत् ।
 (क) धैर्यमान् (ख) धैर्यमान्यः
 (ग) धैर्यवान् (घ) धैर्यवत्

प्रश्न 08 अधोलिखितेषु वाक्येषु अङ्केषु दत्तं समयं संस्कृतशब्दैः उत्तरपुस्तिकायां लिखत- (प्रश्न त्रयम्) 1X3=3
 निम्नलिखित वाक्यों में अंकों में दिए गए समय को संस्कृत शब्दों में लिखिए

In the following sentences, write the time given in numbers in Sanskrit words,

- (i) प्रातः (5:30) ----- वादने उत्तिष्ठति ।
 (ii) ततः (7:45) ----- वादने विद्यालयं गच्छति ।
 (iii) अपराह्णे (2:00) ----- वादने विद्यालयात् आगच्छति ।
 (iv) रात्रौ (10:15) ----- वादने पठित्वा स्वपिति ।

प्रश्न 09 मञ्जूषायां प्रदत्तपदसहायतया उचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत- (प्रश्न चतुष्टयम्) 1X4=4
 (वृथा, विना, पुरा, अपि, एव)

- (i) कक्षायां छात्राः ----- वदन्ति ।
 (ii) रामः तु पुरुषेषु ऋषभः ----- अस्ति ।
 (iii) ----- त्वमेव मम सुहृद् आसीत् ।
 (iv) श्रमं ----- विजयः न ।
 (v) प्रतिस्पर्धायां कच्छपः ----- चलति

प्रश्न 10 अधोलिखितेषु पदेषु उचितं विभक्तिपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत - (प्रश्न चतुष्टयम्) 1X4=4
 (नीचे लिखे पदों में से उचित पद चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।)

(Fill in the blanks of the following sentences with the correct words.)

- (i) अस्यां ----- सुन्दराणि पुष्पाणि विकसन्ति।
 (क) वाटिकाय (ख) वाटिकायाम्
 (ग) वाटिकायै (घ) वाटिकां
- (ii) हिमालयः ----- उत्तरतः शोभते।
 (क) भारतः (ख) भारतस्य
 (ग) भारत (घ) भारत
- (iii) ----- बहिः इतस्ततः अवकरं न क्षिपेत।
 (क) गृहात् (ख) गृहस्य
 (ग) गृहम् (घ) गृहा
- (iv) ----- मोदकानि रोचन्ते।
 (क) बालाभ्याः (ख) बालकेभ्यः
 (ग) बालकाभ्यः (घ) बालाभिः
- (v) किं प्रयोजनं मूर्खेण ----- ।
 (क) पुत्रैः (ख) पुत्रेन
 (ग) पुत्रे (घ) पुत्रेण

प्रश्न 11 कोष्ठके प्रदत्तनिर्देशानुसारं शब्दरूपस्य उचितविभक्तिपदेन रिक्तस्थानानि पूरयत - (प्रश्न चतुष्टयम्) 1X4=4
 (कोष्ठक में दिए गए निर्देशानुसार शब्दरूपों के उचित विभक्ति शब्द से खाली स्थानों को भरिए)

(Fill in the blanks with suitable inflexion of the words as directed in the brackets)

- (i) विष्णुः एव ----- पतिः अस्ति। (कमला-पत्नी)
 (क) कमलायाः (ख) कमला
 (ग) कमलास्य (घ) कमलया

- (ii) जननी जन्मभूमिश्च ----- अपि गरीयसी। (स्वर्ग-पञ्चमी)
 (क) स्वर्गस्य (ख) स्वर्गात्
 (ग) स्वर्गम् (घ) स्वर्गेण
- (iii) वैभवः ----- सह कविसम्मेलनं याति। (कवि-तृतीया)
 (क) कविभ्यः (ख) कविभिः
 (ग) कविम् (घ) कविः
- (iv) द्रौपद्याः पञ्च ----- आसन्। (पति-प्रथमा)
 (क) पतयः (ख) पतिः
 (ग) पतियः (घ) पतयाः
- (v) गुरुः ----- प्रश्नं पृच्छति। (अनुजा-द्वितीया)
 (क) अनुजेन (ख) अनुजया
 (ग) अनुजां (घ) अनुजा

प्रश्न 12 धातुरूपांनुसारं विकल्पेभ्यः उत्तरं चित्वा वाक्यानि प्रपूर्य उत्तरपुस्तिकायां पुनः लिखत - (प्रश्न त्रयम्) 1X3=3

विकल्पों में से धातु रूप के अनुसार उत्तर चुनकर रिक्तस्थान भरें और उत्तर पुस्तिका में पुनः लिखें -

Fill in the blanks by choosing the answer according to the metal form from the options and rewrite in the answer sheet -

- (i) कुरुक्षेत्रं दर्शनीयस्थलम् ----- (अस् लट्)।
 (क) अस्ति (ख) भवित
 (ग) अस्मि (घ) असि
- (ii) त्वं कुत्र ----- (अस् लट्)।
 (क) अस्ति (ख) स्तः
 (ग) सन्ति (घ) असि
- (iii) लोभं मा ----- (कृ लोट्)।
 (क) करोतु (ख) कुर्यात्
 (ग) करोति (घ) कुरुथ
- (iv) तत्र वर्षा ----- (भू लृट्)।
 (क) भवसि (ख) भवति
 (ग) भवतः (घ) भविष्यति
- (v) छात्राः अत्र ----- (पठ् लङ्)।
 (क) अपठन् (ख) पठन्तु
 (ग) पठेयुः (घ) पठन्ति

खण्ड घ

पठितावाबोधनम् (27 अंकात्मकः)

प्रश्न 12 अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-

नीचे दिए गए गद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the passage below and answer the questions as directed

अन्येद्युः सः मुनिः समन्विष्य तं विपणिस्थं मांसानि विक्रीणन्तम् उपागच्छत् । धर्मव्याधश्च दृष्ट्वा एव तं मुनिम् अभाषत- "ब्रह्मन्! किं पतिव्रतया तया इह त्वं प्रेषितः"? तत् आकर्ण्य स मुनिर्विस्मितः तं धर्मव्याधम् अवदत्-" भद्र ! मांसविक्रयिणः ते कथम् ईदृशं विज्ञानम्"? धर्मव्याधः अवदत् - "ब्रह्मन् ! अहं मातापित्रोर्भक्तः । तौ हि मम परायणम् । अहं तौ स्नापयित्वा स्नामि, भोजयित्वा भोजनं स्वीकरोमि । शाययित्वा च स्वपिमि । तेन मे एतादृशं विज्ञानम् । अन्यहतानां च मृगादीनां मांसानि स्वधर्मं इति मत्वा वृत्त्यर्थं विक्रीणे, न तु धनलिप्सया । हे मुने ! ज्ञानविघ्नोऽहङ्कारः । अतः स्वधर्मं चर, येन आशु परं श्रेयः अवाप्स्यसि।"

I. एकपदेन उत्तरत- (एक शब्द में उत्तर दीजिए। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

½X2=1

- (i) धर्मव्याधः कयोः भक्तः आसीत् ?
 (ii) धर्मव्याधः मृगादीनाम् मांसानि किमर्थम् विक्रीणाति स्म?
 (iii) कया मुनिं धर्मव्याधम् प्रति प्रेषितः ?

- II. पूर्णवाक्येन उत्तरत-(पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए। (प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) केन परं श्रेयः अवाप्स्यसि ?
(ii) ज्ञाने विघ्नः कः ?
(iii) धर्मव्याधः तं मुनिम् दृष्ट्वा किं अभाषत ?
- III. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) 'मृगादीनाम्' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?
(क) अन्यहतानाम् (ख) मांसानि
(ग) स्वधर्म (घ) विज्ञानम्
- (ii) 'उपागच्छत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?
(क) सः मुनिः (ख) तम्
(ग) धर्मव्याधं (घ) अन्येद्युः
- (iii) 'परधर्म' इति पदस्य विपर्ययपदं गद्यांशे किम् प्रयुक्तं ?
(क) सत्यधर्म (ख) अन्यधर्म
(ग) स्वधर्म (घ) परार्थधर्म

प्रश्न 13 अधोलिखितं पद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-
नीचे दिए गए पद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the Phrases below and answer the questions as directed

गौरवं प्राप्यते दानात् न तु वित्तस्य सञ्चयात्।
स्थितिरुच्चैः पयोदानां पयोधीनामधः स्थितिः ॥
प्रश्नाः-

- I. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½X2=1
- (i) वित्तस्य सञ्चयात् किं न प्राप्यते?
(ii) पयोधीनां स्थितिः कीदृशी?
(iii) केषां स्थितिः अधः अस्ति ?
- II. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) केषां स्थितिः उच्चैः?
(ii) गौरवं कथं प्राप्यते ?
(iii) वित्तस्य सञ्चयात् कस्य हानिः भवति ?
- III. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) 'धनम्' इत्यर्थे पद्यांशे किं पदं प्रयुक्तम्?
(क) गौरवम् (ख) दानम्
(ग) सञ्चयम् (घ) वित्तम्
- (ii) 'अधः' पदस्य विलोमपदं पद्यांशात् लिखत।
(क) पयोधिः (ख) स्थितिः
(ग) उच्चैः (घ) गौरवं
- (iii) 'मेघानाम्' पदस्य पर्यायपदं पद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?
(क) पयोधीनाम् (ख) पयोदानाम्
(ग) दानानाम् (घ) गौरवानाम्

प्रश्न 14 अधोलिखितं नाट्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-
नीचे दिए गए गद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the Drama below and answer the questions as directed

जनकः - "भगवन् ! अहं भवद्दृशिनैः आत्मानं धन्यं मन्ये। इच्छामि भवद्भ्यः किञ्चित् दातुम्।"

अष्टावक्रः - "यदि भवान् इच्छति, तदा यद् वस्तु भवदीयम् अस्ति तत् मह्यम् अर्पय।"

जनकः - राज्यम् अर्पयामि ?

अष्टावक्रः - राज्यं भवदीयं नास्ति। एतत् वंशपरम्पराप्राप्तम्।

जनकः - धनं ददामि?

अष्टावक्रः - धनं भवदीयं नास्ति। एतत् प्रजायाः सकाशाद् आगतम्।

जनकः - शरीरं प्रयच्छामि?

अष्टावक्रः - आत्मा शरीरस्य अध्यक्षः, न भवान्।

जनकः- स्वकीयं मनः समर्पयामि ?

अष्टावक्रः - अस्तु इदम् एव अस्तु। दीयतां मे स्वमनः।

जनकः - भगवन् ! दत्तं मया स्वमनः भवते।

प्रश्नाः-

- I. एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1/2X2=1
- (i) राज्यं कथं प्राप्तम् ?
(ii) राजा जनकः कस्य दशनैः आत्मनं धन्यं मन्यते ?
(iii) राज्ञा धनं कथं प्राप्तम् ?
- II. एकवाक्येन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) अष्टावक्रः राजाजनकात् धनं किमर्थं नेच्छति स्म?
(ii) शरीरस्य अध्यक्षः कः ?
(iii) अष्टावक्रेण अन्ते किं स्वीकृतम् ?
- III. निर्देशानुसारम् उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) 'अस्तु इदम् एव अस्तु' अस्मिन् वाक्ये 'इदम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(क) जनकाय (ख) अष्टावक्राय
(ग) मनसे (घ) भगवते
- (ii) 'अध्यक्षः' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम्?
(क) अष्टावक्रः (ख) आत्मा
(ग) शरीरः (घ) भवान्
- (iii) राज्यं भवदीयं नास्ति। अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम् ?
(क) राज्यं (ख) भवदीयं
(ग) नास्ति (घ) अन्यः

प्रश्न 15 अधोलिखित वाक्येषु रेखांकित पदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - 1X5=5

नीचे दिए गए वाक्यों में रेखांकित पद के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए

Construct a question based on the underlined term in the sentences below

(i) तन्तुवायः राजानं अभिवाद्य गृहं प्रयाति ।

(ii) न धर्मवृद्धेषु वयः समीक्ष्यते ।

(iii) चन्दन पादपस्य मूलं भुजङ्गैः आश्रितं ।

(iv) श्वेतकेतुः न्यग्रोधस्य फलम् आहरति ।

(v) मुनिः पिपासया पीडितः अभवत् ।

(vi) विष्णुशर्मा राजपुत्रान् शिक्षयति ।

प्रश्न 16 मंजूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत - 1/2X4=2

मंजूषा से उचित शब्द चुनकर निम्नलिखित श्लोक के अन्वय को भरकर पुनः लिखें

Choose the appropriate word from the box and fill in the context of the following verse and rewrite it.

वरमेको गुणी पुत्रो न च मूर्खशतान्यपि।

एकश्चन्द्रस्तमो हन्ति न च तारागणैरपि।।

अन्वयः- एकः (i) ----- पुत्रः वरम्, (ii) ----- अपि च न वरम् । एकः (iii) ----- तमः हन्ति, च (iv) ----- अपि न (हन्यते) ।

(तारागणैः, मूर्खशतानि, चन्द्रः, गुणी)

अथवा

छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे।

फलान्यपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव ॥ 1 ॥

अन्वयः- छायाम् (i) ----- कुर्वन्ति, स्वयम् आतपे (ii) -----, फलानि अपि (iii) -----, वृक्षाः सत्पुरुषाः इव (iv) ----- ।

(तिष्ठन्ति, परार्थाय, भवन्ति, अन्यस्य)

प्रश्न 18 अधोलिखितकथां मञ्जूषाया प्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत-

½X10=5

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों से रिक्त स्थान भरकर नीचे दी गई कहानी को पुनः लिखिए -

Rewrite the story below by filling in the blanks with the words given in the box:

एकदा उज्जयिन्यां (i) ----- नाम ब्राह्मणः अवसत्। सः धनहीनः परं (ii) ----- आसीत्। एकस्मिन् (iii) ----- तस्य पत्नी स्वनवजातं (iv) ----- तस्य रक्षायाम् (v) ----- स्नातुम् अगच्छत्। अथ ब्राह्मणः राज्ञा श्राद्धार्थं निमन्त्रितः । ब्राह्मणः (vi) ----- अचिन्तयत्- "यदि शीघ्रं तत्र न गमिष्यामि तर्हि अन्यः (vii) ----- श्राद्धार्थं वृत्तो भविष्यति तदा मम (viii) ----- भविष्यति। इदं चिन्तविश्या माधवः चिरकालपातितं मम (ix) -----नकुलम बालकस्य रक्षायां व्यपस्थाप्य मम (x) ----- श्राद्धम् ग्रहीतुं गतः।

मञ्जूषा

राजगृहं, वस्तुहानिः, शिशुम्, माधवः, अवस्थाप्य, सहजदारिद्र्यात्, विद्वान्, दिवसे, कश्चित्, स्वामिभक्तम्

===== समाप्तम् =====